

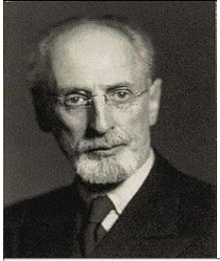

FAKTÖR DONATIMI TEORİSİ

Prof. Dr. Mehmet KARAGÜL

FAKTÖR DONATIMI TEORİSİ (Factor Endowment Theory)

- Karşılaştırmalı üstünlükler teorisi uluslararası emek verimliliğindeki farklılıkların nedeni üzerinde durmamaktadır.

- Bu açık,
 - Eli Heckscher'in, 1919 yılında yayınlanan "faktör oranları teorisi" makalesi
 - Bertil Ohlin'in 1933 yılında yayınlanan "Bölgelerarası Ticaret ve Uluslar arası Ticaret" adlı kitabı ile giderilmiştir.
- Faktör Donatımı Teorisi bu nedenle Heckscher-Ohlin Teorisi olarak da adlandırılmaktadır.

TEORİDEN ÇIKARTILAN TEMEL SONUÇ

Teorinin ana düşüncesi:

Bir ülke hangi üretim faktörüne zengin olarak sahipse, üretimi o faktörü yoğun biçimde gerektiren mallarda karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir.

TEORİDEN ÇIKARTILAN TEMEL SONUÇ

Teorinin dayandığı iki ana varsayım:

- Ülkeler faktör donatımları bakımından birbirinden farklıdır.
- Mallar faktör yoğunlukları ya da nisbi faktör yoğunlukları açısından farklılık gösterir. Yani bazı malların üretimi emeğe oranla daha fazla sermaye, ya da tersine, sermayeye oranla daha fazla emek gerektirirler.

Diğer varsayımlar:

- Bir malın üretim fonksiyonu bütün ülkelerde aynıdır.
- Üretimde ölçeğe göre sabit verim koşulları geçerlidir
- Ülkelerin talep koşulları birbirinin benzeridir.

BAZI KAVRAMLARIN AÇIKLANMASI

1- Faktör Donatımı

I- Fiziki Tanımlama

Üretim faktörlerinin fiziki miktarları ya da faktör stoku ile tanımlanır. Arz yönü ile ele alır. Ülkelerin **sermaye stoku / emek stoku** oranları karşılaştırılır.

C: Sermaye T: Türkiye
L: Emek A: Almanya

$$\frac{C_A}{L_A} > \frac{C_T}{L_T}$$

HESAPLANMASI PRATİKTE ZORDUR.

- Farklı nitelikte ve değişik yıllarda yapılmış sermaye tesislerinin değerlendirilmesi güçtür.
- Farklı eğitim ve becerilere sahip emek türlerinin ortak bir paydaya ifade edilmesinin zordur.

BAZI KAVRAMLARIN AÇIKLANMASI

1- Faktör Donatımı

II- Ekonomik Tanımlama

Faktör fiyatları ile tanımlanır. Hem arz hem de talep yönü ele alınır. İki ülke arasındaki **rant / ücret** oranları karşılaştırılır.

PL : Emeğin bedeli, ücret

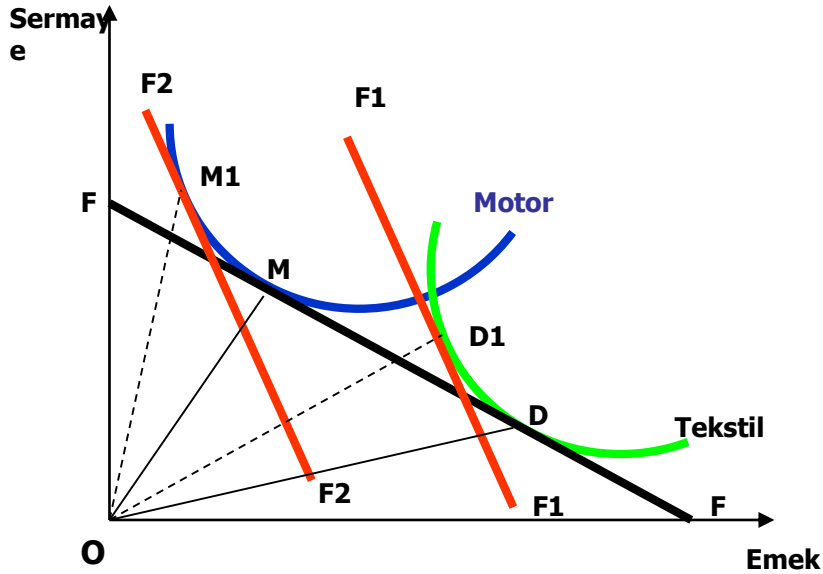
PC : Sermayeyi kullanmanın bedeli, faiz-rant

$$\frac{PC_A}{PL_A} < \frac{PC_T}{PL_T}$$

Eşitsizlik, Almanya'da sermayenin göreceli fiyatının Türkiye'den daha düşük olması anlamına gelir. **Türkiye emeğe, Almanya'nın sermayeye zengin** olarak sahip olması demektir.

BAZI KAVRAMLARIN AÇIKLANMASI

2- Faktör Yoğunluğu

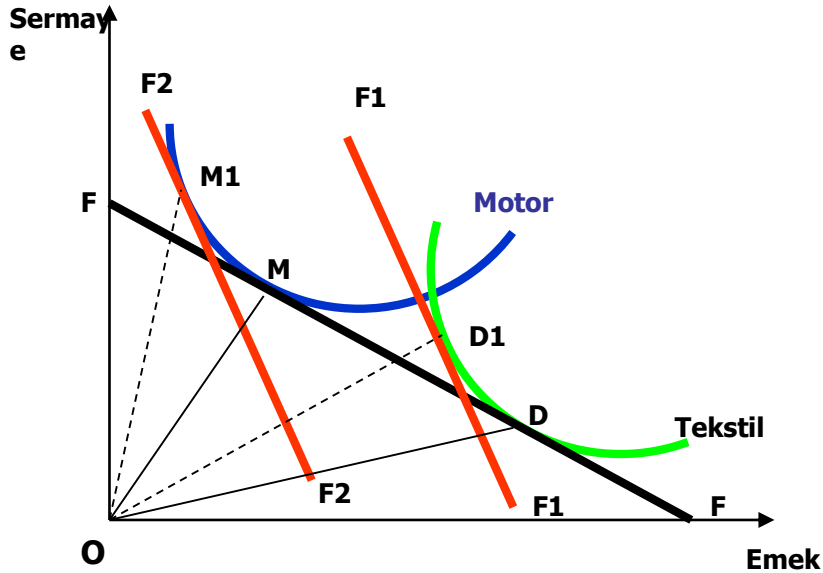

Grafik 1: İki Mal Üretimi Durumunda Faktör Yoğunlukları

- Bir malın üretiminde kullanılan girdilerle elde edilen ürünler arasındaki teknik ilişkiye **üretim fonksiyonu** denir.
- Üretim fonksiyonu **eş ürün eğrileri** ile gösterilir.
- Bir faktörün belirli bir ölçüde öteki faktörün yerine kullanılabildiği motor ve tekstil eş ürün eğrileri şeklindeki gibi orijine **dış bükeydir**.

BAZI KAVRAMLARIN AÇIKLANMASI

2- Faktör Yoğunluğu

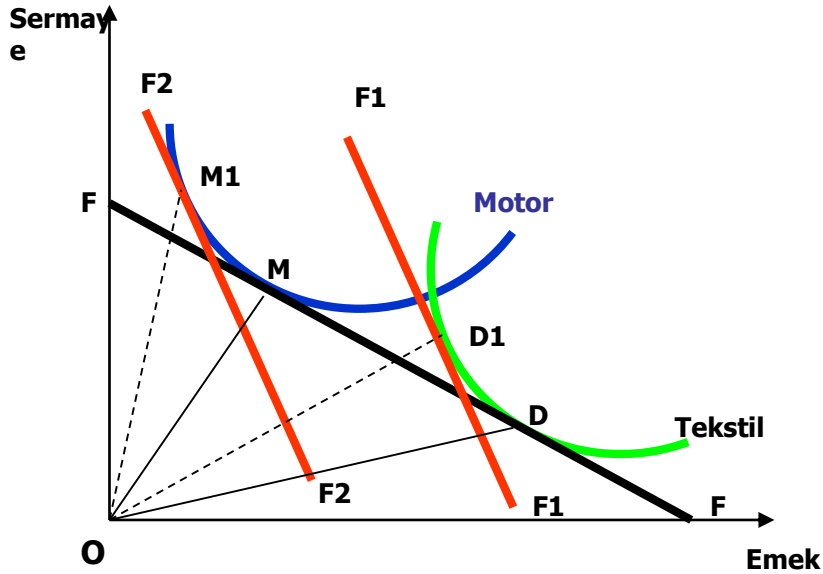

Grafik 1: İki Mal Üretimi Durumunda Faktör Yoğunlukları

- Faktör fiyatları FF olması durumunda
OM'nin eğimi : Motordaki emek sermaye oranı
OD'nin eğimi : Tekstildeki emek sermaye oranı
- OM'nin OD'ye göre dik olması, FF veri faktör fiyatından motorun tekstile göre daha sermaye yoğunudur.
- Faktör fiyatları FF'den $F1F1(=F2F2)$ seviyesine yükselmesi (Sermayenin ucuzlaması) sonucu sermaye-emek yoğunlukları, motor için OM1 ve tekstil için OD1'e yükselir.

BAZI KAVRAMLARIN AÇIKLANMASI

2- Faktör Yoğunluğu

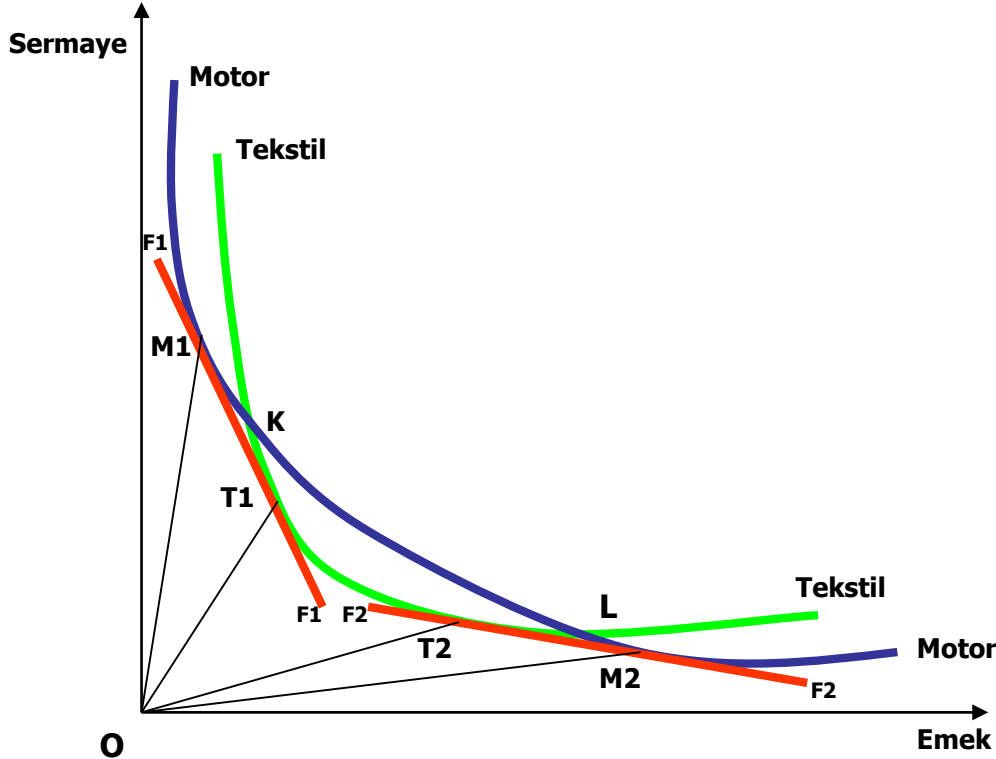

Grafik 1: İki Mal Üretimi Durumunda Faktör Yoğunlukları

- Her iki malın üretimi de daha sermaye yoğun duruma gelmiştir. Maliyet minimizasyonu gereğince ucuzlayan sermaye faktörü pahalılaşan emek faktörü yerine geçmiştir.
- Heckscker-Ohlin Teorisinin temel sonucunun ortaya çıkabilmesi için gerekli koşullardan birisi de, faktör fiyatları değiştiğinde **malların faktör yoğunluklarının tersine dönmemesi** gerekir.

BAZI KAVRAMLARIN AÇIKLANMASI

Faktör Yoğunluğunun Tersine Dönmesi

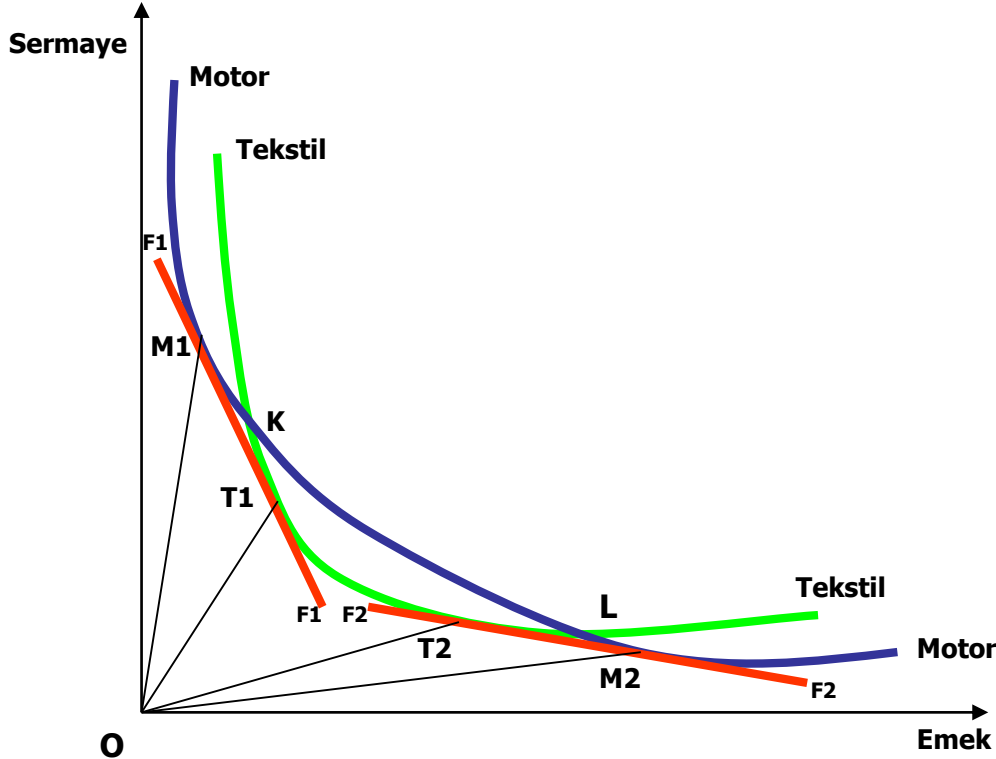

Grafik 2: Faktör Yoğunluğunun Tersine Dönmesi

- Faktör yoğunluklarının tersine dönmemesi için iki malın eş ürün eğrilerinin yalnız bir noktada kesişmesi gerekir.
- Şekilde K ve L gibi iki noktada kesişmektedir.

BAZI KAVRAMLARIN AÇIKLANMASI

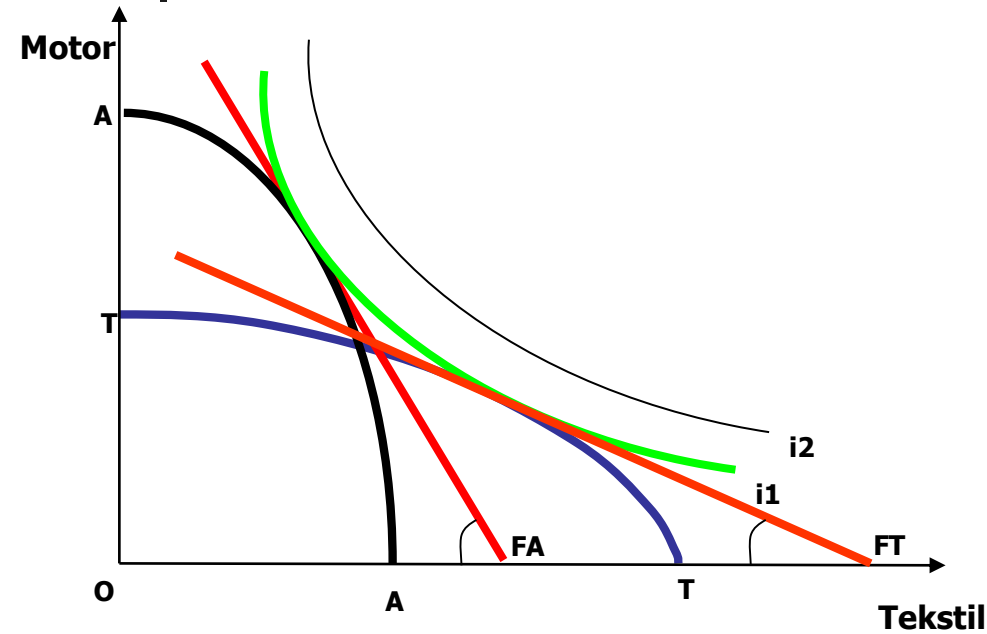
Faktör Yoğunluğunun Tersine Dönmesi

Grafik 2: Faktör Yoğunluğunun Tersine Dönmesi

- Grafikte faktör fiyatlarının $F1/F1$ olması durumunda sermaye emek yoğunluğu motorda $OM1$, tekstilde $OT1$ doğruları ile gösterilir.
- Faktör fiyatları $F2/F2$ olacak şekilde değişmesi (emeğin ucuzlaması) durumunda motor emek yoğun, tekstil ise sermaye yoğun bir mal durumuna gelmektedir.

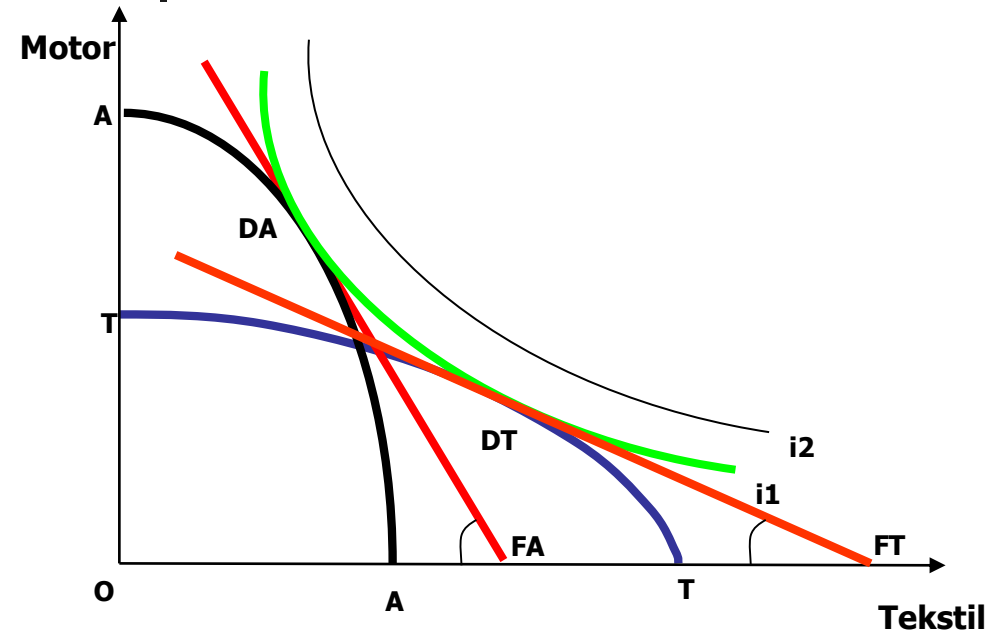
TEORİNİN ANALİTİK YOLDAN KANITLANMASI

Grafik 3: Heckscher-Ohlin Modelinin Teorik Kanıtlanması

- **Hatırlatma:** Teoride ülkelerin faktör donatımları farklı, üretim teknolojileri aynıdır.
- AA : Almanya'nın üretim olanakları eğrisidir ve motor üretimi sermaye yoğun olduğu için motor ekseninde daha uzundur.
- TT : Türkiye'nin üretim olanakları eğrisidir ve tekstil üretimi emek yoğun olduğu için tekstil ekseninde daha uzundur.

TEORİNİN ANALİTİK YOLDAN KANITLANMASI

Grafik 3: Heckscher-Ohlin Modelinin Teorik Kanıtlanması

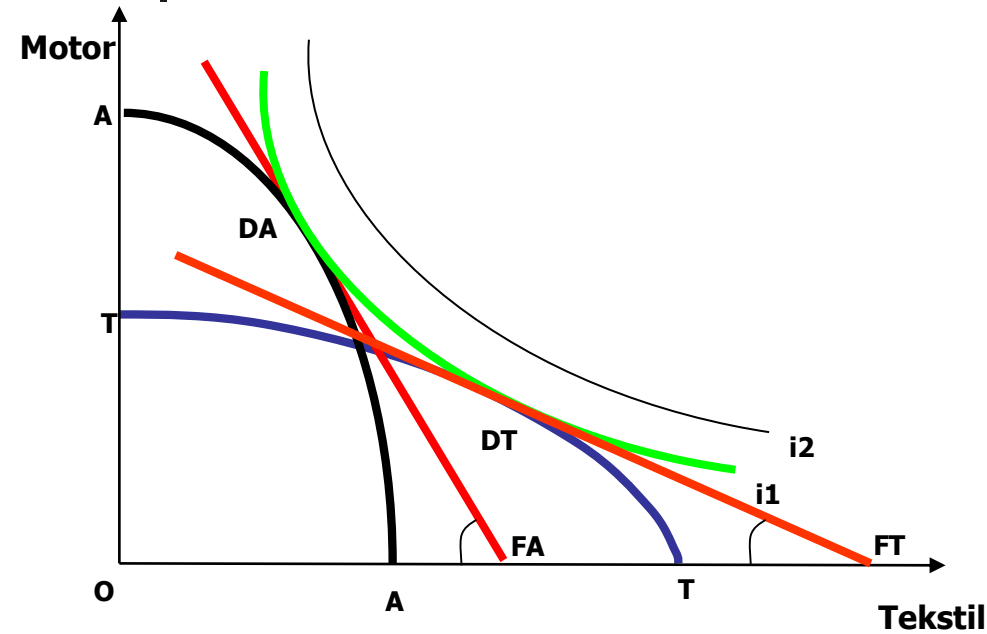
- Teori diğer önemli varsayımı da **talep koşullarının ülkeler arasında benzer oluşudur**. Bu nedenle kayıtsızlık eğrileri hem Almanya'nın hem de Türkiye'nin talep koşullarını gösterir.

- Dış ticarete başlamadan önce

Almanya'nın denge noktası DA ve iç fiyat oranı FA'dır.

Türkiye'nin denge noktası DT ve iç fiyat oranı FT'dir.

TEORİNİN ANALİTİK YOLDAN KANITLANMASI

Grafik 3: Heckscher-Ohlin Modelinin Teorik Kanıtlanması

- Bu durum, Almanya'da motorun Türkiye'ye göre daha ucuz (tekstilin pahalı) olduğunu gösterir.
- Bir başka deyişle, Türkiye'de tekstilin Almanya'ya göre daha ucuz (motorun pahalı) olduğunu gösterir.
- Bu sonuca ulaşmada ülkeler arası talep koşullarının benzerliği varsayımı önemlidir.

HECKSCHER-OHLIN MODELİNDEN ÇIKARTILAN TEOREMLER

1- Faktör Donatımı Teorisi

Her ülke zengin olarak sahip bulunduğu faktörü yoğun biçimde kullanan malların üretiminde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olur.

2- Faktör Fiyatları Eşitliği Teoremi

Serbest ticaret, ülkeler arasındaki faktör fiyatlarını eşitler. Uluslararası faktör hareketliliği ile aynı etkiye sahiptir.

3- Stolper-Samuelson Teoremi

Serbest ticaretin ülkenin bol olarak sahip olduğu faktörün reel gelirini yükseltir. Kıt faktörün gelirini ise düşürür.

4- Rybczynski Teoremi

Tam çalışma koşulları altında, yalnız bir faktörün arzı artınca, bu faktörü yoğun olarak kullanan malın üretimi artar, arzı sabit kalan faktörü yoğun olarak kullanan malın üretimi azalır.

1- FAKTÖR FİYATLARI EŞİTLİĞİ TEOREMİ

- Teorem, “serbest mal ticareti yoluyla ülkeler arası faktör fiyatları eşitliği nasıl sağlanır?” sorusunu yanıtlamayı amaçlar.
- Klasiklere ait olan, üretim faktörlerinin ülke içinde tam hareketli, ülkeler arasında tam hareketsiz oluşu, varsayımı Heckscher-Ohlin modelinde de geçerlidir.
- Modele göre her ülke bol olarak sahip olduğu üretim faktörüne yoğun bir şekilde ihtiyaç duyan mallarda uzmanlaşmaya gider.
- Türkiye emek-yoğun olan tekstil, Almanya ise sermaye-yoğun motor üretiminde uzmanlaşmaya gider.

1- FAKTÖR FİYATLARI EŞİTLİĞİ TEOREMİ

- Türkiye

- motor üretimini kısarak kaynaklarını tekstile aktarır.
- Motor üretiminin kısılmasından dolayı açığa çıkan iş gücü tekstil üretiminde kolayca çalışabilirken, sermaye faktörünün bu sektörde istihdam olanakları daha kısıtlıdır.
- Genişleyen tekstil üretimi sonucunda işgücü hızla yükselirken sermaye talebi daha az artar. Faktör fiyatları ücretler lehine (ücretler yükselir) faiz aleyhine (faizler düşer) değişir.

1- FAKTÖR FİYATLARI EŞİTLİĞİ TEOREMİ

- **Almanya**

- Tekstil üretimini kısarak kaynaklarını motor üretimine aktarır.
- Tekstil üretiminin kısılmasından dolayı bol miktarda emek açığa çıkar. Açığa çıkan sermaye motor üretiminde kolayca istihdam edilir. Sermayeye göre işgücü ucuzlar.

2- STOLPER-SAMUELSON GELİR DAĞILIMI TEOREMİ

- Teoremden önce , “serbest ticaret ülkede yaşayanların tümünün yararına, korumacılık ise zararınadır” görüşü hakimdir.
- Teoreme göre “serbest ticaret ihracat endüstrilerinde yoğun kullanılan faktörün lehinedir. Korumacılık ise ithalata rakip endüstride yoğun olarak kullanılan faktörün lehinedir.”

2- STOLPER-SAMUELSON GELİR DAĞILIMI TEOREMİ

- Sermaye zengini bir ülkeyi ele alalım. Sermaye-yoğun mallar ihraç eden, emek yoğun mallar ithal eden bu ülkede, ithal malları üzerine **gümrük tarifesi** konulsun.
- Emek-yoğun malların fiyatları, sermaye-yoğun malların iç fiyatlarına oranla artar. Dolayısıyla bu endüstride çalışan **işçilerin reel ücretleri artar.**
- Gümrük tarifesi konulan malın benzerlerinin yurtiçi üretimi artarken, ihraç malının üretimi daralır.
- Emegın geliri olan ücret, sermayenin geliri olan faizden daha hızla artar.
- Ucuzlayan sermaye pahalılaşan emegın yerine ikame edilir
- Üretimde her emek birimi daha fazla sermaye ile birleştirildiği için emegın verimliliği ve dolayısıyla reel ücretlerde artış sağlanmış olur.

2- STOLPER-SAMUELSON GELİR DAĞILIMI TEOREMİ

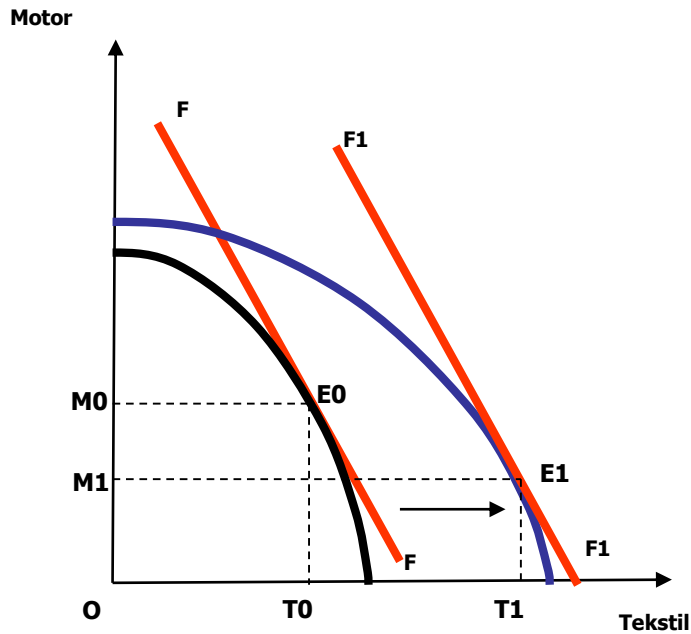
- Modele göre, gümrük tarifeleri uluslar arası uzmanlaşmadan yararlanmayı ve ulusal geliri düşürür. Fakat **ulusal gelir içinde ücretlerin payı artar, sermayenin düşer.**
- Gümrük tarifeleri, yurtiçi üretici ve tüketiciler açısından **ithalata rakip malları fiyatını, ihraç mallarının fiyatına oranla yükselttiği** sürece teorem geçerlidir.
- Gümrük tarifeleri bu fiyat oranını düşürürse teorem geçerliliğini yitirir. **(Metzler Paradoksu)**

2- STOLPER-SAMUELSON GELİR DAĞILIMI TEOREMİ

- **Metzler Paradoksu**, gümrük tarifesi koyan ülkenin büyük ülke olması durumunda geçerlidir. Pazar payını kaybetmek istemeyen küçük ülke satış fiyatlarını düşürebilir.
- Böylece gümrük tarifesi koyan ülkenin ithalat fiyatlarının ve ithalata rakip mallarının fiyatlarının düşmesine neden olur.

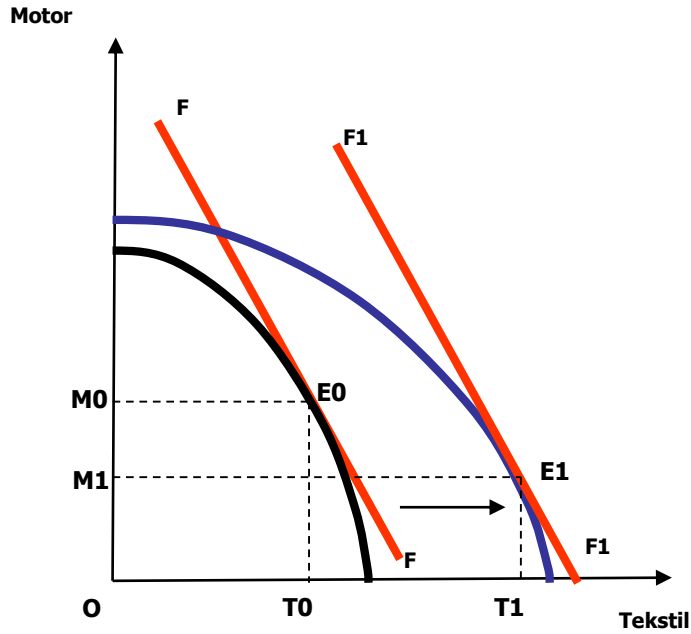
3- RYBCZYNSKI TEOREMİ

Grafik 11: Tüketim ve Üretim Kazançları

- İki mallı ve iki faktörlü bir modelde, tam çalışma koşulları altında eğer tek bir faktörün arzı artırılabacak olursa, onu yoğun olarak kullanan malda üretim genişler, diğer malda ise daralır.

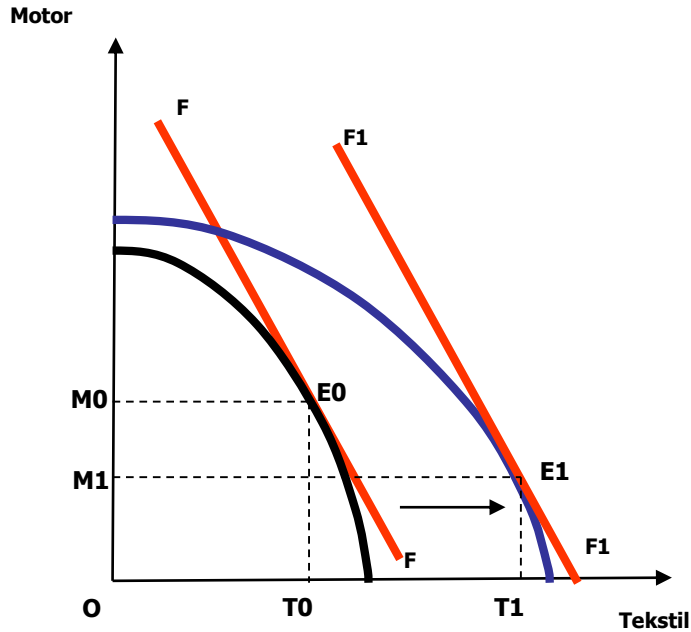
3- RYBCZYNSKI TEOREMİ

Grafik 11: Tüketim ve Üretim Kazançları

- Türkiye emek-zengin bir ülkedir. Sermaye stoku sabitken, emek stokunun artsın.
- Artan emek tekstil sektöründe çalıştırılır.
- Üretim teknolojisi gereği bir miktar da sermayeye ihtiyaç duyulmaktadır.
- Sermaye ihtiyacı, sermaye yoğun motor endüstrisinden karşılanır.
- Tekstil üretimi genişlerken, motor üretimi daralmış olur.

3- RYBCZYNSKI TEOREMİ

Grafik 11: Tüketim ve Üretim Kazançları

- Grafiğe göre başlangıçta üretim dengesi E0 dir.
- Emekteki artış sonucu üretim olanakları dışa doğru genişler ve yeni üretim dengesi E1 olur.
- Dış ticaret hadlerinin sabit kalması ($FF=F1F1$) varsayımı altında
- Emek faktöründeki artış (sermaye sabit) sonucu
 - Tekstil üretimi T0-T1 kadar artmış
 - Motor üretimi M0-M1 kadar azalmış

TEORİNİN TEST EDİLMESİ : LEONTIEF PARADOKSU

- Heckscher-Ohlin modeli
 - Sağlam bir mantık yapısına dayanır.
 - Matematik ve geometrik yöntemlerin uygulanmasına elverişlidir.
 - Dış ticareti, ülkelerin faktör donatımı ve üretim teknolojisi gibi en yalın özelliklerine bağlar.
 - Teori aşağıdaki sorunlara açıklık getirir.
 - Kalkınmanın dış ticarete etkileri
 - Uluslar arası faktör akımlarının nedenleri
 - Dış ticaretin gelir dağılımına etkileri
 - Test edilebilir hipotezlerin kurulmasına imkan verir.

TEORİNİN TEST EDİLMESİ : LEONTIEF PARADOKSU

- Faktör donatımı teorisi uzun bir süre malları faktör bileşimlerine ayıracak bir teknik bilinmediği için test edilememiştir.
- Leontief, 1930'lu yıllarda "girdi-çıkıtı" (input-output) tablosu denilen tekniği geliştirmiş ve malları emek-sermaye bileşimlerine ayırmıştır.
- Leontief, Amerika'nın tüm dış dünya ile olan ticaretini ele almış, ihracat ve ithalatta bir milyon dolar değerinde "temsili mal balyaları" oluşturmuştur.
- Mal balyaları, bileşimi ihracat ve ithalatta aynı olan mal bileşimlerini gösterir.

TEORİNİN TEST EDİLMESİ : LEONTIEF PARADOKSU

- Yapılan çalışma sonucunda Amerika emek-yoğun mallar ihraç edip, sermaye-yoğun mallar ithal eden bir ülke olarak çıkmıştır.
- Beklenenin aksine çıkan bu duruma **Leontief Paradoksu** denilmiştir.
- Leontief, çelişkinin nedenini şöyle açıklar:
 - Amerikan toplumunun üstün girişimcilik, yöneticilik, eğitim gibi özellikleri nedeniyle, Amerikan işçileri dünyanın diğer ülkelerindeki işçilere göre üstün niteliktedir.
 - Aynı sermaye araçları ile çalışmış olsalar bile verimlilikleri yüksektir.
 - Bir Amerikan işçisi, üç yabancı işçiye bedeldir. .bu nedenle Amerika'nın emek stokunu bulmak için mevcut stoku üç ile çarpmak gerekir.

TEORİNİN TEST EDİLMESİ : LEONTIEF PARADOKSU

- Leontief'in çalışmasına eleştiriler:
 - Çalışmanın savaşın hemen sonrasındaki yıl için yapılmış olması
 - Hesaplamalarda kullanılan sermaye katsayılarının güvenilir olmadığı
 - Sadece emek ve sermaye faktörleri dikkate alınmış, doğal kaynaklar gözardı edilmiştir.

YENİ TEOREMLER

- 1. Nitelikli işgücü teoremi
- 2. Teknoloji açığı teoremi
- 3. Ürün dönemleri teoremi
- 4. Tercihlerde benzerlik teoremi
- 5. Ölçek ekonomileri teoremi
- 6. Monopolcü rekabet teoremi

1. NİTELİKLİ İŞGÜCÜ TEOREMİ

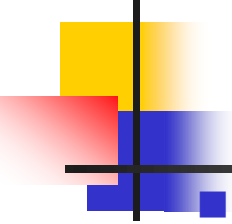

- Belirli türdeki mesleki veya nitelikli işgücü bakımından zengin ülkeler, üretimi büyük ölçüde bu faktörlere bağlı olan mallarda uzmanlaşırlar. Öte yandan niteliksiz emeğe bol olarak sahip bulunan ülkeler ise, yoğun biçimde niteliksiz emeği içeren malların üretiminde üstünlüğe sahiptir.

2. TEKNOLOJİ AÇIĞI

TEOREMİ

- Sanayileşmiş ülkeler arasındaki ticaretin büyük bir bölümü yeni mal ve üretim süreçlerine dayalıdır. Bunlar çoğunluğu ileri sanayileşmiş ülkelerde kurulu bulunan yenilikçi firmalar tarafından geliştirilir. Yenilikler, patent ve fikri mülkiyet hakları yasaları ile korunur. Yeniliği ilk kez bulan firma onun monopolcüsü olur.

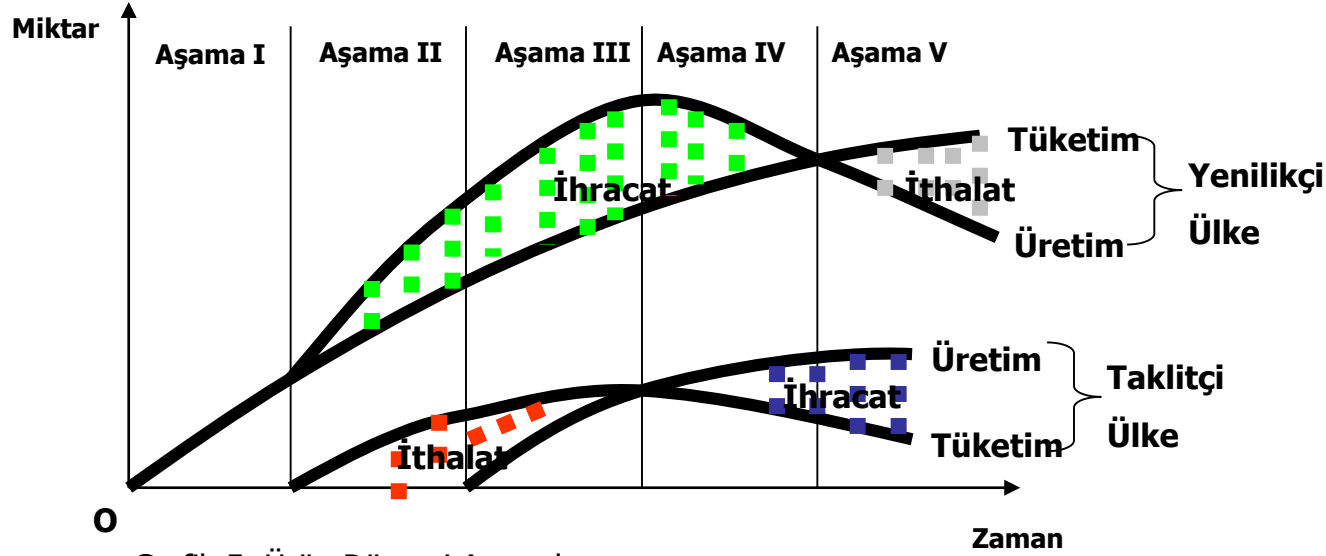
-
- Bu hipoteze göre, yeni bir mal veya üretim süreci bulan sanayileşmiş ülkeler, bu malların ilk ihracatçıları olurlar.
 - Ancak zamanla teknoloji taklit yoluyla, ya da zamanla serbest bir mal durumuna gelerek öteki ülkelerin ellerine geçtikten sonra, o ülkeler emeğin ucuzluğu veya doğal kaynak üstünlükleri nedeniyle söz konusu malı ilk icat eden ülkelere göre daha ucuza üretirler.
 - Böylece adı geçen mal, daha az gelişmiş durumdaki bu ülkeler tarafından ihraç olunmaya başlar. Malı ilk icat edenler bu ülkelerle rekabet edemedikleri için onu şimdi dışarıdan ithal ederler.

3. Ürün dönemleri teoremi

- Bu hipotez, teknoloji açığı hipotezinin genelleştirilmiş ve geliştirilmiş şeklidir. Buna göre, teknolojik yenilikler ve yeni malların geliştirilmesi ileri sanayileşmiş ülkelerde oluşur. Bu durum yüksek derecede eğitilmiş işgücünün ve AR GE ye yapılan yüksek yatırımın bir sonucudur.

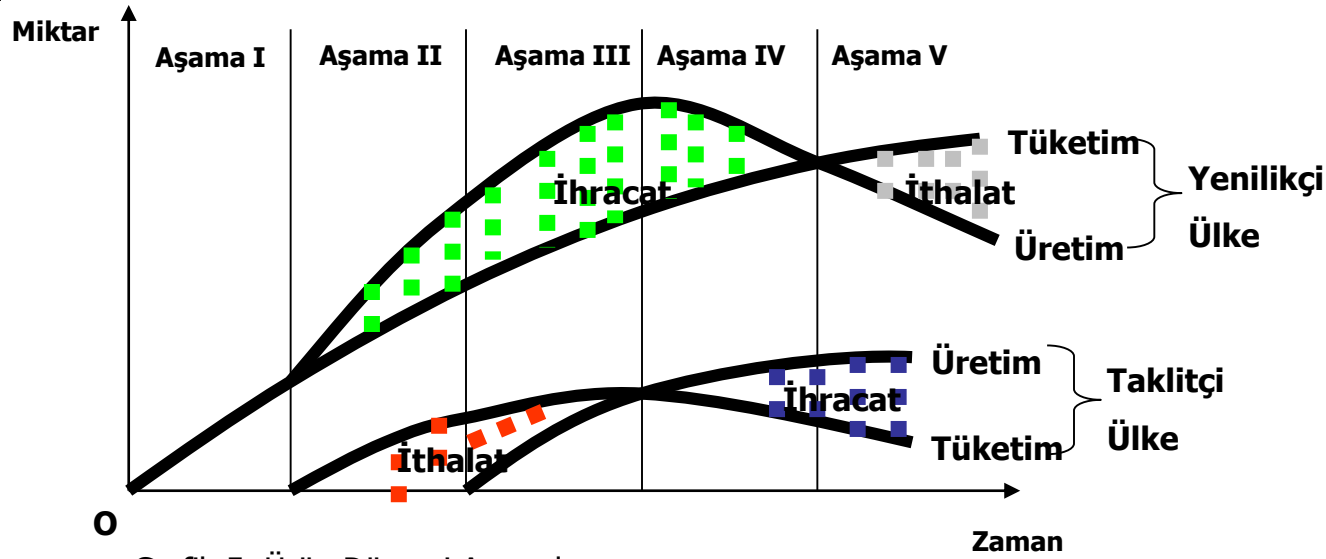
3. Ürün dönemleri teoremi

Grafik 5: Ürün Dönemi Aşamaları

- Bu hipoteze göre 1. aşamada yeni malın üretimi ufak çaptadır ve iç piyasaya yöneliktir.

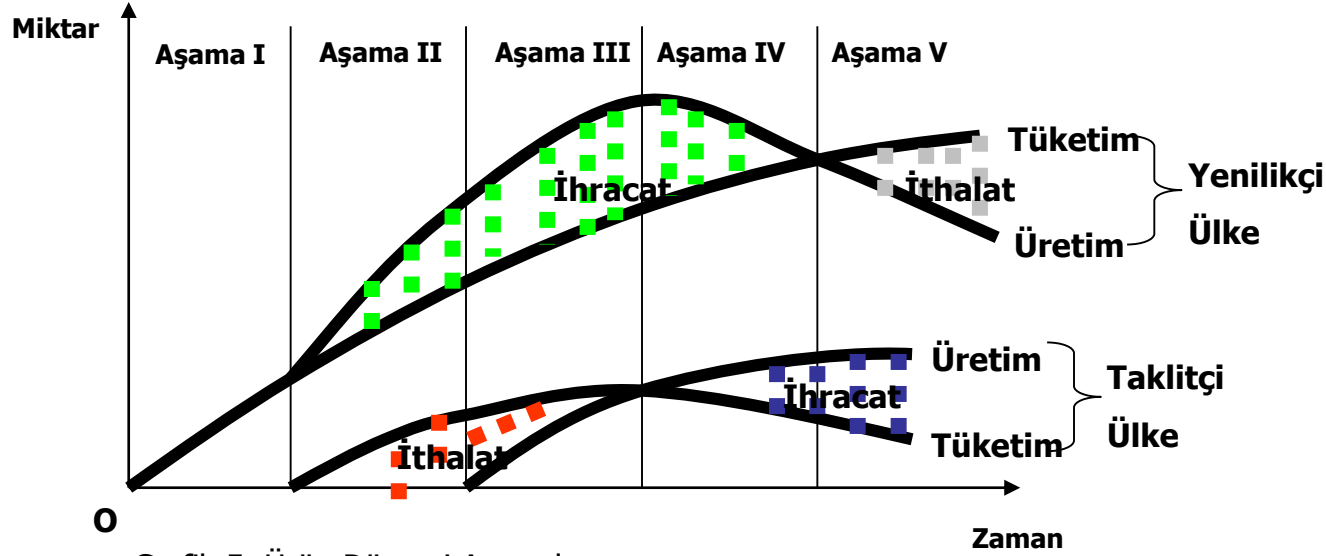
3. Ürün dönemleri teoremi

Grafik 5: Ürün Dönemi Aşamaları

- 2. aşamada ürün hemen hemen tam olarak olgunlaşmıştır. Satışlar önce iç piyasaya yöneliktir sonra ihracata başlanır.

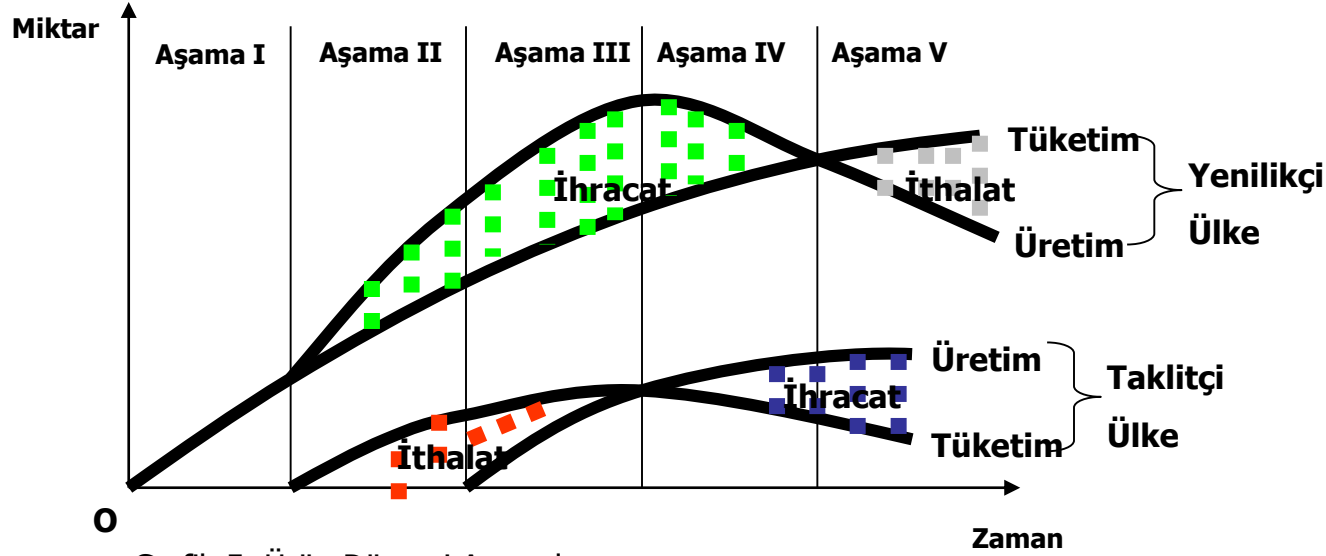
3. Ürün dönemleri teoremi

Grafik 5: Ürün Dönemi Aşamaları

- 3. aşamada üretim teknolojisi standartlaşır. Yenilikçi firma içte ve dışta teknoloji lisansı vermeyi karlı bulmaya başlar. Standart üretimin maliyetini düşürmek için üretim öteki ülkelere kaydırılır. Bu aşamada yenilikçi ülke hala bir miktar mal üretir.

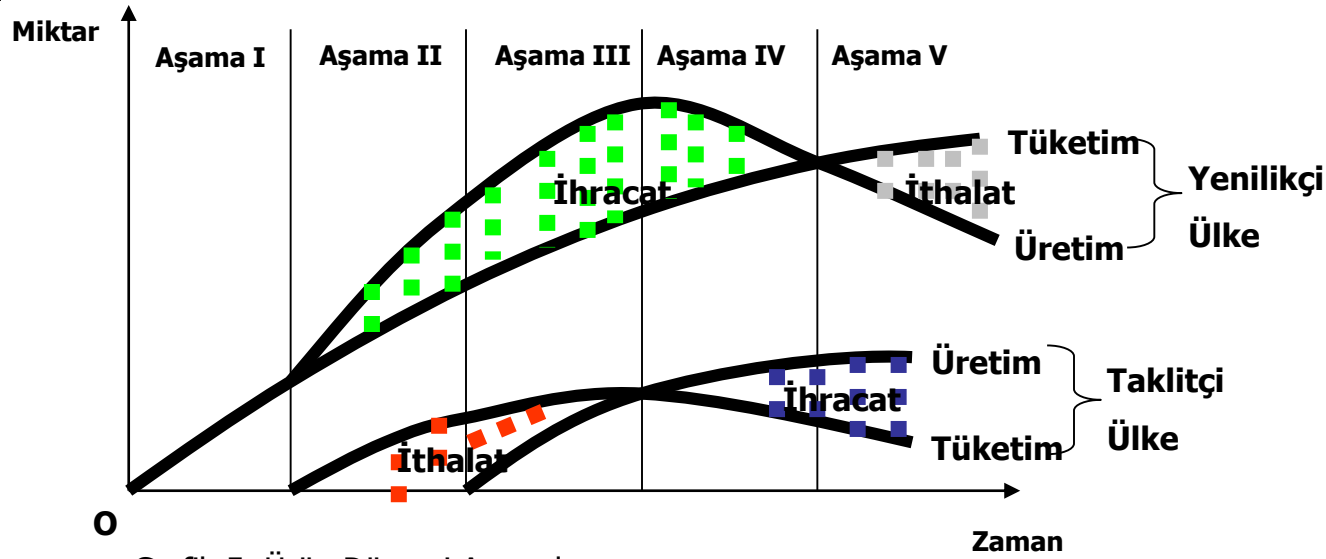
3. Ürün dönemleri teoremi

Grafik 5: Ürün Dönemi Aşamaları

- 4. aşamada malın lisansını alan düşük maliyetli yeni üreticilerin ihracat piyasalarını ele geçirmeleri ile yenilikçi ülkenin ihracat hızı kesilir.

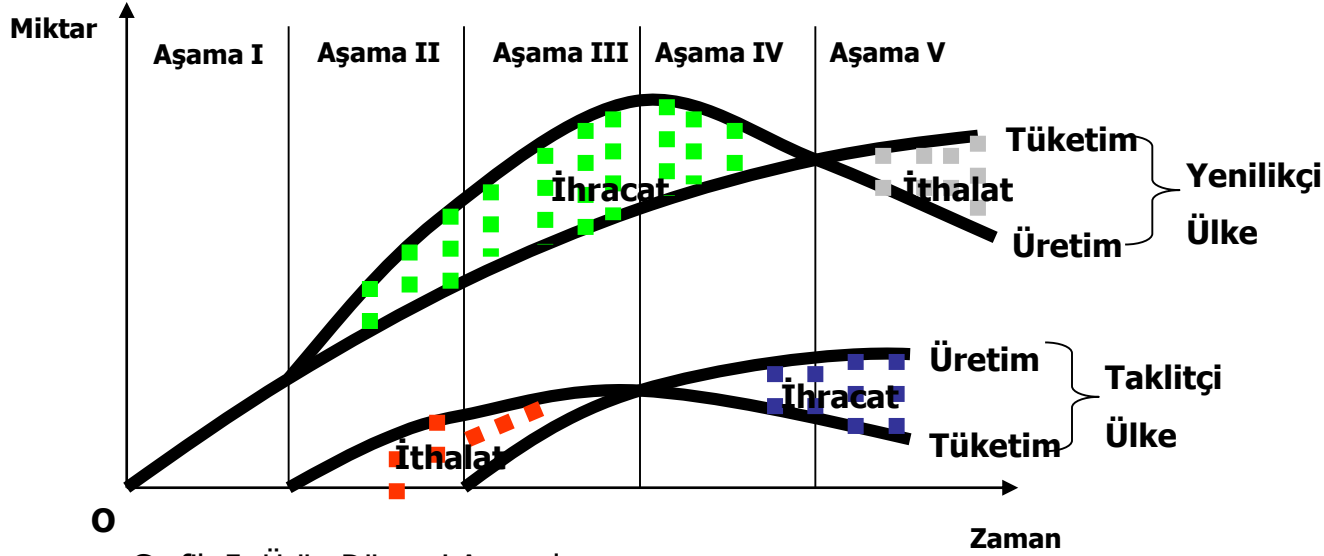
3. Ürün dönemleri teoremi

Grafik 5: Ürün Dönemi Aşamaları

- Yenilikçi ülkenin iç piyasası yerli üretim yerine ithalata karşılanmaya başlanınca 5. aşamaya geçilmiş olur. Artık teknoloji dünya ülkelerinde tümüyle yayılmış ve üretimi sınırlandıran lisanslar sona ermiştir. Yerli endüstri iç ve dış piyasaları kaybettikçe yurtiçi üretim hızla düşer.

3. Ürün dönemleri teoremi

Grafik 5: Ürün Dönemi Aşamaları

- Nihayet yenilikçi ülke kendi iç piyasasında da tamamen devre dışı bırakılınca ürün dönemleri tamamlanmış olur.

4. TERCİHLERDE BENZERLİK TEOREMİ

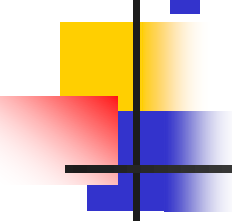
- Bu teorem homojen olmayan sanayi ürünleri ticaretini konu alır. Bu malların ticareti üretim maliyetlerinden çok, ülkeler arasındaki zevk ve tercihlerin benzerliğine yani talep koşullarına bağlıdır. Zevk ve tercihleri belirleyen temel etken de göreceli gelir düzeyleridir.

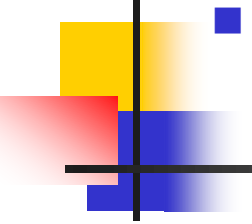
5. ÖLÇEK EKONOMİLERİ TEOREMİ

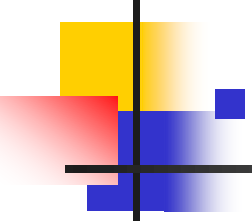
- Ölçek ekonomileri için içsel ve dışsal tasarrufların olması ülkelerin bu tür endüstrilerde uzmanlaşmaları için daha güçlü bir teşvik sağlar.
- Ülke, iç piyasada tüketicilerin satın alacakları çok sayıdaki maldan az miktarda üretmek yerine, ölçek ekonomilerine sahip birkaç endüstri üzerinde uzmanlaşmaya gider ve ihtiyacı olan diğer malları dışarıdan ithal eder.
- Böylece ölçek ekonomileri maliyetleri düşürerek, üretim ve zevkler yönünden birbirine benzer ülkeler arasında bile karlı dış ticaret yapma imkanı sağlar.

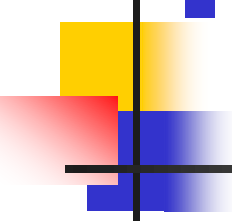
6. MONOPOLCÜ REKABET TEOREMİ

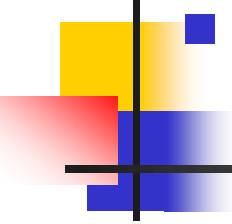
- Günümüzde ticaret homojen değil farklılaştırılmış malların alım satımını kapsar.
- Oysa faktör donatımı teorisi malların homojen olduğunu kabul eder. Homojenlik varsayımı tam rekabet varsayımının bir sonucudur. Bu durumda ülkenin aynı malı hem ihraç hem de ithal etmesi mümkün değildir.
- Ancak gerçek hayatta özellikle sanayi mallarının büyük çoğunluğu homojen değildir.

-
- Dünya ticareti geleneksel anlamda endüstriler arası ticaret biçiminde düşünülmesine rağmen, günümüzde asıl endüstri içi ticaret ağırlık taşımaktadır. Endüstri içi ticaret iki yönlü ticaret olarak da bilinir.
 - Monopollü rekabet teoremi, sanayi malları üzerindeki iki yönlü ticaret olayını ölçek ekonomileri ile açıklar.

-
- Buna göre sanayi kesiminde firmalar çoğunlukla ölçeğe göre artan verim koşullarına çalışırlar. Bunun doğal sonucu monopollü rekabet piyasalarının ortaya çıkmasıdır. Sanayi kesiminde az çok birbirinden farklılaştırılmış mallar üreten çok sayıda firma bulunması bunun göstergesidir.
 - Ölçek ekonomilerinden yararlanma düşüncesi her firma veya üretim tesisini çok sayıda farklı tür veya tipte mal üretmek yerine yalnız bir ya da birkaç tür üzerinde üretim yapmaya zorlar.

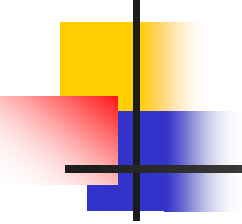
-
- Üretim az sayıdaki tür veya stil üzerinde toplanınca uzmanlaşmaya gidilir, daha etkin makineler kullanılır ve ölçek ekonomilerinden yararlanır.
 - Böylece ülke söz konusu türün ihracatçısı durumuna gelirken diğer tipleri de dışarıdan ithal eder.

-
- H-O teoremi uluslar arası ticareti karşılaştırmalı üstünlüklere, ya da faktör donatımındaki farklılıklara dayandırır.
 - Oysa Monopolcü Rekabet hipotezinde, endüstri içi ticaret mal farklılaştırması ve ölçek ekonomileri ile açıklanmaktadır.
 - Buna göre, ülkeler arasındaki faktör donatımları ne derece farklı ise, karşılaştırmalı üstünlüklere bağlı endüstriler arası ticaret de o derece büyük olur.

-
- Bu ise faktör donatımı teorisi ya da karşılaştırmalı üstünlüklerin daha çok sanayileşmiş ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasındaki ticareti açıklamakta başarılı olacağı anlamına gelir.
 - Tersine, monopolcü rekabet hipotezi de aynı faktör donatımına sahip sanayileşmiş ülkelerin kendi aralarında yoğun olarak gerçekleştirdikleri iki yönlü ticareti açıklamada kullanılabilecek bir teoridir.

Endüstri-içi Ticaret ve Ölçülmesi

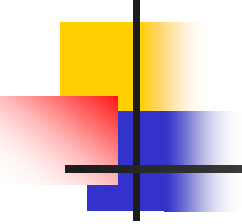
- Endüstri-içi ticaret (intra-industry trade) bir ülkenin aynı endüstriye ait malları hem ihraç, hem de ithal etmesi biçimindeki ticarete verilen genel isimdir. Özellikle sanayileşmiş ülkeler arasındaki dünya ticaretinin önemli bir bölümü bu niteliktedir.
- Endüstri-içi ticaret ölçek ekonomilerinden ve mal farklılaştırmasından kaynaklanmaktadır. Aynı faktör donatımı ve teknolojiye sahip ülkeler arasındaki ticaretin daha çok endüstri-içi nitelikte olduğu görülmektedir.

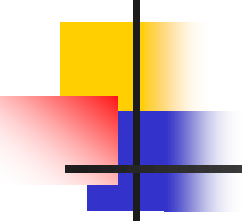

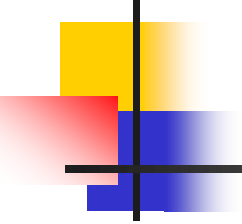
Endüstri-içi ticareti (T) ölçmede yaygın olarak Grubel-Lloyd indeksi kullanılır. Bunun formülü aşağıdaki gibidir:

$$T = 1 - \frac{|X - M|}{X + M}$$

Formülde X, belli bir mal veya mal grubunun ihracatını, M de onun ithalâtını gösterir. Paydaki dikey çizgiler mutlak değerleri yansıtması içindir. Buna göre indeks 0 ile 1 arasında değişir. Eğer ülke söz konusu malı yalnızca ithal veya yalnızca ihraç ediyorsa (yani endüstri-içi ticaret yoksa) indeks sıfırdır. Eğer aynı malın ithal ve ihracı birbirine eşitse indeks 1 olur ve bu durumda endüstri-içi ticaret maksimumuna ulaşmıştır.

-
-
- Endüstri-içi ticaret genellikle Ölçek ekonomileri ve mal farklılaştırmasına bağlıdır. Ancak, bir kısım endüstri-içi ticaret mal farklılaştırması ile ilgili olmayıp homojen mallar üzerinde yapılmaktadır.

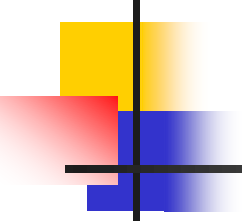
-
- Homojen mallardaki endüstri-içi ticarete konu olan mallar genellikle ağır ve kaba hacimlidir ve ticaretin amacı da taşıma giderlerinden tasarruf sağlamaktır.
 - Homojen mallarda endüstri-içi ticaret, özellikle uzun bir coğrafi sınıra sahip ülkeler arasında görülür. Örneğin ABD ile Kanada doğu-batı yönünde çok uzun bir ortak sınıra sahiptirler. Her iki ülke de gerçek hayatta olduğu gibi, söz gelişi, kereste imâlinde iyi birer üretici durumunda bulunmaktadır. Ama ABD, doğu yörelerinde Kanada'ya kereste ihraç etmekte, batıda ise o ülkeden kereste ithal etmektedir. NEDEN?

-
- ÇÜNKÜ, ABD'nin orman ürünleri işleme sanayii ülkenin batısında toplanmıştır. Dolayısıyla, bu yörelerdeki imalatçılar işlenmemiş keresteyi ülkenin birkaç bin kilometre uzaklıktaki kereste üreticilerinden sağlamaktansa, hemen yanı başlarında sınırın öbür yakasındaki Kanada tesislerinden sağlamayı daha kârlı bulurlar. Böylece taşıma giderlerinden tasarruf sağlarlar. Kerestenin kaba hacimli ve taşınması güç bir mal olması da bu tür ticaret için daha büyük bir teşvik doğurur.
 - Böylece, homojen nitelik taşıyan bu gibi inallar üzerinde taşıma giderlerinden tasarruf sağlamak düşüncesi, endüstri-içi bir ticaretin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

TAŞIMA GİDERLERİ VE DIŞ TİCARET TEORİSİ

- Taşıma giderlerinin analize katılması durumunda dış ticaretin yapılabilmesi ticaret öncesi iki ülke arasındaki fiyat farkının taşıma masraflarından büyük olmasına bağlıdır. Bu koşula uyan mallara ticari mallar, uymayanlara da ticaret dışı mallar denir.

-
-
- Taşıma masrafları ticaretin hacmini etkiler
 - Kuruluş yerlerinin seçiminde etkili olur
 - Kaynağa yönelimli
 - Piyasaya yönelimli
 - Serbest endüstriler.
 - Sınır ticaretinin nedeni de taşıma masraflarıdır.